

Działalność Armii Podziemnej w Wolbromiu w latach 1948–1950

Po „wyzwoleniu” Polski przez Sowieców sytuacja w kraju pozostawała napięta. Społeczeństwo polskie po trudnych doświadczeniach okupacyjnych było skazane na pogodzenie się z nowymi rządami pod auspicjami komunistów lub odrzucenie ich, w nadziei, że w niedługim czasie wybuchnie międzynarodowy konflikt między światem zachodnim a ZSRR, który uwolni Polskę spod komunistycznych rządów.

Szczególnie tragiczny los spotkał wówczas żołnierzy Armii Krajowej – aresztowanych, mordowanych lub zsyłanych przez Sowieców w głąb Rosji¹. Nauczeni doświadczeniami organizacji na Kresach Wschodnich, w obawie o swoje życie przechodzili do ścisłej konspiracji² i tworzyli organizacje, które nadal prowadziły walkę o suwerenną Polskę.

Struktury organizacyjne AK istniały także w Wolbromiu, niewielkiej miejscowości na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej. Działała tam m.in. 106. DP AK pod dowództwem gen. Bolesława Michała Nieczui-Ostrowskiego ps. „Tysiąc”, „Grzmot”, „Bolko”. W styczniu 1945 r., po rozwiązaniu AK, wydał on swoim żołnierzom rozkaz, aby w dalszym ciągu prowadzili działalność konspiracyjną. W myśl jego wytycznych kpt. Kazimierz Tomczak ps. „Lubicz”, szef sztabu 106. DP AK, oraz oficer ewidencji ppor. Antoni Janiszewski ps. „Jawor” nakazali swoim podkomendnym ukryć posiadaną broń. W marcu 1945 r. gen. Nieczuja-Ostrowski polecił kpt. Tomczakowi, aby spośród byłych członków 106. DP AK z powiatu olkuskiego utworzył grupę konspiracyjną pod nazwą Dalszy Ciąg AK. Grupa działała od marca do czerwca 1945 r. w gminach Żarnowiec, Pilica i Wolbrom. W jej skład wchodziło 49 osób. Celem było przeprowadzanie akcji ekspropriacyjnych na funkcjonariuszach MO i UB oraz rozpracowywanie osób, które należały do PPR³. Środki finansowe na prowadzenie działalności zdobywali przez nakładanie opłat pieniężnych na właścicieli młynów, restauracji, aptek i sklepów. Na zebraniach, którym przewodniczył ppor. Janiszewski, omawiane były sprawy organizacyjne. Zastępca dowódcy przestrzegał żołnierzy, aby nie przeprowadzali akcji ekspropriacyjnych bez porozumienia z dowództwem. W ramach tzw. akcji samokształceniowej w maju 1945 r. w otolskim lesie odbył się wykład na temat broni, który

¹ Szacuje się, że w latach 1944–1945 zostało wywiezionych w głąb Rosji około 50 tys. żołnierzy i oficerów AK. Wielu żołnierzy AK ujawniło się po wprowadzeniu 2 VIII 1945 r. ustawy o amnestii, jednak wkrótce byli masowo aresztowani pod fałszywymi zarzutami (F. Musiał, *Sowiecka niby-Polska* [w:] *Kronika komunizmu w Polsce*, red. A. Górską, M. Karolczuk, Kraków 2009, s. 152).

² J. Polonus, *Armia Krajowa*, „Źródło” [b.d., b.nr, b.s.]; *idem*, *Łagry zamiast deflady*, „Źródło” [b.d., b.nr, b.s.]; *idem*, *W podziemnej armii*, „Źródło” 2005, nr 40, s. 31; *idem*, *W szeregach Armii Krajowej*, „Źródło” [b.d., b.nr, b.s.]; W. Roszkowski, *Historia Polski 1914–2001*, Warszawa 2002, s. 131–132; J. Szarek, *Żadnej rozmowy nie będzie*, „Źródło” 2011, nr 30, s. 6–7; *idem*, *Żołnierze Polski Podziemnej*, „Nasz Dziennik”, 14 II 2012.

³ Zajmował się tym Bronisław Urbański ps. „Dąb”, który sporządzoną ewidencję przekazywał dowódcom Dalszego Ciągu AK. Jednak ostateczną decyzję w sprawie działaczy PPR podejmował ośrodek AK w Krakowie (AIPN Kr, 074/178, Charakterystyka nr 179 ugrupowania „Romana” działającego w marcu–czerwcu/lipcu 1945 r. w pow. olkuskim, miechowskim i będzińskim pod dowództwem Kazimierza Tomczaka ps. „Lubicz”, „Dąb I-15”, k. 3, 10).

przedstawił Jerzy Gawinek ps. „Granit”, a następnie zajęcia w zakresie posługiwania się nią. W ciągu czterech miesięcy organizacja przeprowadziła 31 akcji ekspropriacyjnych. 17 czerwca 1945 r. została wykryta w Lasach Jeziorowskich przez funkcjonariuszy Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Olkuszu i Milicji Obywatelskiej. Pomimo akcji pościgowej zdążyli uciec w całym składzie. Z końcem czerwca 1945 r. ppor. Janiszewski podjął decyzję o rozwiązaniu organizacji. Aby uniknąć aresztowań jej członków, opuścili powiat olkuski i wyjechali na Ziemię Zachodnie i Północne⁴.

Tradycje walki konspiracyjnej w Wolbromiu przetrwały jednak, czego przykładem było utworzenie jesienią 1948 r. organizacji Armia Podziemna do walki z władzą ludową. Według zeznań Henryka Adamusa⁵, jej organizatora i dowódcy, zadanie utworzenia Armii i kierowania nią zlecił mu płk Stanisław Opolski. W rozmowie, jaką z nim odbył, zaznaczył, że nowo powstała organizacja powinna rozszerzać swoje szeregi, zdobywać i gromadzić broń, przeprowadzać akcje ekspropriacyjne na spółdzielnie i instytucje państwowe w celu pozyskania pieniędzy na działalność oraz wykonywać wyroki na aktywnych działaczach partyjnych i funkcjonariuszach UB i MO. Po przyjęciu poleceń Adamus złożył przed swoim rozmówcą przysięgę i przyjął pseudonim „Oldon”⁶. Tworzenie struktur Armii Podziemnej rozpoczął ze Stanisławem Gajosem, kolegą z czasów okupacji. W pozyskiwaniu kolejnych członków nie natrafiał na trudności, gdyż nawiązał kontakty z byłymi żołnierzami AK, następnie Ruchu Oporu AK (ROAK), którzy wyrazili zgodę na działalność⁷.

⁴ Na mocy ustawy amnestyjnej z 22 II 1947 r. wielu członków Dalszego Ciągu AK się ujawniło. Także i tym razem osoby, które skorzystały z amnestii, po wyjściu z więzień ponownie były prześladowane przez władze komunistyczne (AIPN Kr, 110/4360, t. 1, Akta w sprawie przeciwko Antoniemu Janiszewskiemu, k. 152; AIPN Kr, 074/178, Charakterystyka nr 179 ugrupowania „Romana” działającego w marcu–czerwcu/lipcu 1945 r. w pow. olkuskim, miechowskim i będzińskim pod dowództwem Kazimierza Tomczaka ps. „Lubicz”, „Dąb I-15”, k. 9, 12, 13).

⁵ Henryk Adamus od 1945 do czerwca 1946 r. należał do ROAK w powiecie olkuskim kierowanego przez późniejszego członka Armii Podziemnej Stanisława Gajosa. W czerwcu 1946 r., po likwidacji ROAK, wyjechał na Pomorze, gdzie został zatrzymany i skazany na więzienie. W więzieniu karnym w Grudziądzu został w czerwcu lub lipcu 1947 r. pozyskany przez funkcjonariusza działu specjalnego tego więzienia Józefa Pawlika do współpracy w charakterze agenta-informatora o ps. „Kwiat”. Jego zadaniem było składanie władzom więziennym donosów o zachowaniu więźniów. Od czerwca 1947 r. do maja 1948 r. złożył dziesięć doniesień. Na mocy ustawy amnestyjnej z 1947 r. został zwolniony z więzienia i powrócił do Wolbromia. I VI 1948 r. nawiązał z nim kontakt Stefan Głąb z III Referatu PUBP w Olkuszu i Adamus powrócił do współpracy z organami bezpieczeństwa. 9 VII 1948 r. złożył doniesienie o zatrudnieniu i miejscu zamieszkania pochodzących z Wolbromia Stanisława Dudka, Bronisława Piekarskiego, Józefa Domagały i Edwarda Miśka. Interesował się nimi PUBP, ponieważ w okresie okupacji należeli do ROAK. Funkcjonariusze olkuskiego UB na podstawie donosów składanych przez Adamusa chcieli się zorientować, czy osoby wywodzące się z akowskiego środowiska nie będą próbowały w przyszłości tworzyć nowych podziemnych organizacji. Nie udało się ustalić, dlaczego organy bezpieczeństwa dopiero w 1952 r. wykreśliły Adamusa z listy współpracowników, choć 6 III 1951 r. został stracony (zob. AIPN Kr, 00100/228, Ankieta personalna Henryka Adamusa, mikrofilm Diazo, k. 4, 1–25).

⁶ Henryk Adamus, obejmując funkcję dowódcy, informował członków wstępujących w szeregi Armii Podziemnej, że polecenie utworzenia organizacji otrzymał od delegata z wyższego szczebla. Pułkownik Stanisław Opolski przez cały okres działania Armii Podziemnej nigdy się nie pojawił. Jego sprawa nie została jednoznacznie wyjaśniona. Na podstawie kwerendy archiwalnej oraz relacji świadków nie udało się ustalić tożsamości tej osoby, niewykluczone, że jest to postać zmyślona. Istnieje prawdopodobieństwo, że Adamus, powołując się w czasie śledztwa na nią, chciał ratować swoje życie. AIPN Kr, 07/2365, t. 6, Podsiadło Tadeusz i inni. Stenogram z procesu oskarżonego Henryka Adamusa i innych w dniu 20 I 1951 r., k. 168; AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zabarwieniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 1, 2, 4; AIPN Kr, 07/2365, t. 4, Podsiadło Tadeusz i inni, k. 11–15, 78; Informator MSW, „Weteran” 1993, nr 4, s. 19.

⁷ S. Sztaba, *Sprawa księdza dr. Piotra Oborskiego*, „Wiadomości Wolbromskie” 2012, nr 8, cz. 5, s. 6.

Armia Podziemna liczyła 42 członków i 12 współpracowników. Tworzyli ją uczniowie i ich starsi koledzy wywodzący się z rodzin robotniczych, chłopskich, inteligenckich i mieszczańskich. W jej szeregach wstępowały nie tylko osoby, które miały za sobą akowską przeszłość, ale często ludzie, którzy wzorce walki konspiracyjnej o wolną i niepodległą Polskę czerpali od swoich braci i sióstr. Jedną z takich osób był Edmund Rogalski. Jego czterej bracia: Bogusław, Piotr, Waław i Jan, oraz trzej szwagrowie: Franciszek Kulka, Piotr Sowiński i Konstanty Migdalski należeli do AK. Charakterystyczną cechą organizacji było to, że członkami zostawali często ludzie spokrewnieni ze sobą, np. rodzeństwo Pabianów (Edmund i Józefa), Rogalskich (Anna, Edmund, Władysław) i Wójcików (Marian i Eugeniusz)⁸. Trzon stanowiła grupa wolbromska. Jej członkowie wykorzystywali znajomości osób pochodzących z Wolbromia, a mieszkających w innych miejscowościach Polski, i pozyskiwali ich do działalności w Armii Podziemnej. Z inicjatywy Adamusa placówki Armii Podziemnej utworzono także w Łęczycy, Szprotawie i Tarnowskich Górach⁹.

Struktura organizacji od września 1948 r. do momentu jej likwidacji 14 kwietnia 1950 r. przedstawiała się następująco:

– pion dowódczy: Henryk Adamus ps. „Oldon” – dowódca (wrzesień 1948 – sierpień 1949), Stanisław Gajos ps. „Wisła”, „Wyrańb” – dowódca (sierpień 1949 – kwiecień 1950), Zdzisław Łupka ps. „Orzeł” – zastępca dowódcy (sierpień 1949 – kwiecień 1950);

– pion dywersyjny: Tadeusz Podsiadło ps. „Kruk” – dowódca (sierpień 1949 – kwiecień 1950); członkowie – Stanisław Barczyk, Waław Grabiński, Jerzy Gregorczyk, Eugeniusz Korandy, Czesław Krężel, Waław Piwowarski, Stefan Pluta, Edmund Rogalski, Władysław Rogalski, Waław Wójcikowski, Edward Żuber;

– pion polityczny: Zdzisław Łupka – kierownik¹⁰.

Dowództwo Armii Podziemnej podejmowało najważniejsze decyzje w sprawie dalszej rozbudowy organizacji, zatwierdzało treści ulotek przeznaczonych do kolportażu, dysponowało środkami pieniężnymi przeznaczonymi na bieżącą działalność, podejmowało decyzje w sprawie wykonywania akcji ekspropriacyjnych. Z jego polecenia wykonywane były wyroki na aktywnych działaczach partyjnych. Adamus do momentu powołania do wojska brał czynny udział w akcjach ekspropriacyjnych. Od chwili objęcia dowództwa przez Stanisława Gajosa akcje te przeprowadzane były bez udziału dowódcy.

⁸ AIPN Kr, 074/266, Opracowania dotyczące zbrojnego i politycznego podziemia województwa krakowskiego. Organizacja Armia Podziemna, k. 6.

⁹ Członkami grupy łączycyckiej byli: Zenon Borucki ps. „Mściciel”, Aurelia Chaładaj ps. „Wierna”, Marian Wiktor Czerwiński ps. „Ponury”, Jan Grzybowski ps. „Mały”, Lech Kowalczyk ps. „Czarny”, Józef Lityński i Bogdan Żegocki. Do placówki w Szprotawie należeli Jan Filipiak ps. „Drut” i Jerzy Gregorczyk. W skład placówki w Tarnowskich Górach wchodził: Bolesław Krzywiński, Jerzy Nowak ps. „Czarny” i Zbigniew Szymański (zob.: AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zabarwieniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 11, 45; AIPN Łd, 030/299, Charakterystyka nr 209 nielegalnej organizacji pn. Polska Armia Podziemna działającej w Łęczycy od jesieni 1946 r. do 15 IV 1950 r. Kwestionariusze osobowe, k. 25–38; AIPN Kr, 074/266, Opracowania dotyczące zbrojnego i politycznego podziemia województwa krakowskiego. Organizacja Armia Podziemna, k. 6; AIPN Ka, 057/86, t. 1, Armia Polska – nielegalna organizacja działająca na terenie Tarnowskich Gór; S. Sztaba, *Sprawa...*, cz. 5, s. 6; D. Rządźk, *Intelektualista ks. dr Piotr Oborski – ofiara komunistycznego terroru*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne”, t. 10, red. ks. J. Orzeszyna, Kraków–Sosnowiec 2011, s. 403).

¹⁰ AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zabarwieniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 3–4; AIPN Kr, 074/266, Opracowania dotyczące zbrojnego i politycznego podziemia województwa krakowskiego. Organizacja Armia Podziemna, k. 3; S. Sztaba, *Sprawa...*, cz. 5, s. 6. Podział na poszczególne pionki został sporządzony na podstawie własnych wniosków i ustaleń autorki. Materiały archiwalne nie zawierały dokładnych informacji o strukturze Armii Podziemnej. Z relacji członków wynikało, że struktura nie została sformalizowana.

W ramach tzw. akcji samokształceniowych Adamus miał kilka wykładów na temat broni, a Bronisław Piekarski wykład na temat struktury organizacyjnej w Wojsku Polskim oraz rozpoznawania stopni wojskowych. Zebrania organizacyjne, którym zazwyczaj przewodniczył Zdzisław Łupka, odbywały się w mieszkaniach członków, m.in. u Piekarskiego lub Marii Grabińskiej. Na spotkaniach omawiano m.in. bieżącą sytuację polityczną i gospodarczą w kraju, zastanawiano się, w jaki sposób pozyskać kolejnych członków. Utworzone zostały tzw. dwójki – każdy, kto wstępował w szeregi Armii Podziemnej, miał za zadanie pozyskać kolejną osobę, stając się jej dowódcą¹¹.

Do podstawowych zadań pionu dywersyjnego należało przeprowadzanie akcji ekspropriacyjnych oraz wykonywanie wyroków śmierci.

Pion polityczny zajmował się szyciem biało-czerwonych opasek z napisem Armia Podziemna, malowaniem napisów na murach, redagowaniem i kolportażem prasy konspiracyjnej „Orla Białego” i „Młodzieży Polskiej”, przeprowadzaniem wywiadów na temat aktywnych działaczy partyjnych, do których wysyłali pisma z ostrzeżeniem, aby nie prowadzili antypolskiej działalności¹².

Za rozprowadzanie prasy konspiracyjnej i umieszczanie napisów na murach odpowiedzialny był Brunon Piekarski, który należał do pionu politycznego. Ponadto zajmował się pisaniem ulotek na podstawie nasłuchu Radia Londyn. Z polecenia Adamusa i Łupki malował czerwoną farbą napisy „AP” na budynkach, m.in. przy ul. 1 Maja oraz na murach Fabryki WYROBÓW GUMOWYCH. Prasa konspiracyjna miała przekazać prawdę o zbrodni katyńskiej, informować o losie polskich patriotów, masowo skazywanych i rozstrzeliwanych, nawoływać do stawienia czynnego oporu rządowi komunistycznemu. Ulotki drukowała placówka w Łęczycy, a kolportaż odbywał się przede wszystkim w pociągach relacji Katowice–Szczecin, Katowice–Wrocław. Prasę konspiracyjną wyrzucano przez okno w ubikacji pociągu¹³. Poprzez tę działalność próbowano dotrzeć do jak największej grupy odbiorców.

W sierpniu 1949 r. Adamus został powołany do odbycia służby wojskowej. Dowódcą został Stanisław Gajos. Adamus przekazał swojemu następcy spis aktywnych działaczy partyjnych i członków organizacji kilkakrotnie wysyłali do nich pisma z ostrzeżeniami podpisane przez Armię Podziemną. Wzywali m.in. funkcjonariusza MO w Wolbromiu kpr. Władysława Kamionkę, aby zajął się przestępcami kryminalnymi, a nie donosił na ludzi, którzy potajemnie zajmowali się ubojem mięsa czy produkcją alkoholu. Lokalna społeczność uważała go za „szubrawca” i „pospolitego donosiciela”, który za wszelką cenę chciał się przypodobać swoim przełożonym i był szczególnie

¹¹ Relacje Brunona Piekarskiego (rkps w posiadaniu autorki); AIPN Kr, 111/2648, Zenobia Dobromilska, k. 46.

¹² Relacje Brunona Piekarskiego (rkps w posiadaniu autorki). Podobną specyfikę miały także inne ugrupowania konspiracyjne, które prowadziły działalność w Polsce, m.in.: Młodzież Armii Krajowej ze Skąły, Armia Podziemna – placówka w Łęczycy, Armia Podziemna – grupa Henryka Rotarskiego z Wolbromia, Liga Walki Patriotów Polskich z Częstochowy i Zawiercia, Orlecia Mściciele, Nowa Polska Podziemna, Orły Sępy Mściciele i Wolna Młodzież – wszystkie cztery z Częstochowy, Związek Młodzieży Podziemnej z Krzepic, Młodzieżowy Ruch Oporu z Bleszna, Towarzystwo Antykomunistyczne „TAK” i Polska Podziemna Organizacja Bojowa – obie z Łodzi. Wymienione organizacje, podobnie jak Armia Podziemna z Wolbromia, zajmowały się kolportażem prasy konspiracyjnej, przeprowadzaniem akcji ekspropriacyjnych na osoby prywatne oraz spółdzielnie handlowe w celu pozyskania pieniędzy na działalność organizacyjną i broń (zob. AIPN Ld, 030/299, Charakterystyka nr 209 nielegalnej organizacji pn. Polska Armia Podziemna działającej w Łęczycy od jesieni 1946 r. do 15 IV 1950 r. Kwestionariusze osobowe, k. 26, 27, 33. Szerzej na ten temat: G. Baziur, *Antykomunistyczna konspiracja młodzieżowa na terenie województwa krakowskiego w latach 1945–1956*, [b.m. i d.w.], s. 216–221, 367–377; J. Chańko, Z. Onufrzak, *Z dziejów konspiracji młodzieżowych w Łodzi 1948–1953*, Łódź 2005, s. 201–224, 259–280; A.W. Gała, *Niepodległościowe podziemie zbrojne Częstochowy i okolic*, Częstochowa 1993, s. 109–110, 115–122, 126–127; G. Baziur, *Denuncjator ze Skąły*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2005, nr 5–6, s. 111–118).

¹³ AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zabarwieniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 14; Relacje Brunona Piekarskiego...; S. Sztaba, *Sprawa...*, s. 6.

nieprzychylnie nastawiony do osób, które prowadziły prywatną działalność gospodarczą oraz były dobrze sytuowane. Sporządził 27 doniesień na „bogaczy wiejskich i spekulantów”¹⁴. Kilkakrotnie upominali także I sekretarza PZPR w Wolbromiu Stanisława Stasiurkę, burmistrza Wolbromia Stanisława Gardelę oraz nauczyciela historii w Jeżówce Władysława Seweryna, którzy nie tylko należeli do partii, lecz także byli zdecydowanymi zwolennikami systemu komunistycznego. Stasiurka i Gardela na zebraniach i uroczystościach partyjnych krytykowali działalność podziemia w Polsce oraz organizowali akademie, które gloryfikowały rewolucję październikową. Seweryn zaś prowadził wśród uczniów prelekcje na temat historii ZSRR¹⁵. Działacze Armii Podziemnej w listach skierowanych do ww. osób zwracali im uwagę, aby zaprzestali wychwalania rewolucji rosyjskiej, a Seweryna upomnieli, aby nie agitował i nie rusyfikował młodzieży¹⁶.

Upomnienia nie przynosiły żadnych rezultatów, a wolbromscy aktywiści w dalszym ciągu prowadzili antypolską działalność, dlatego Armia Podziemna podjęła decyzję o wykonaniu wyroków na „zwolennikach obcego ustroju”: 2 czerwca 1949 r. na Władysławie Sewerynie, którego zastrzelono w budynku szkoły¹⁷ i 2 kwietnia 1950 r. na kpr. Władysławie Kamionce. Funkcjonariusz MO był nadgorliwy w wykonywaniu swoich obowiązków służbowych i szczególnie niebezpieczny dla wolbromskiego podziemia. Armia Podziemna obawiała się, że skoro donosił na inne osoby, to mógłby zdekonspirować także i ich organizację. Pomimo pisemnego upomnienia nie zmienił swojego postępowania i w dalszym ciągu sumiennie wykonywał swoje obowiązki.

Za wykonanie wyroku odpowiedzialny był pion dywersyjny. Z polecenia Tadeusza Podsiadło do wykonania zadania wyznaczeni zostali Waclaw Piwowarski i Waclaw Wójcikowski, którzy od kierownika pionu dywersyjnego otrzymali broń. Wyrok został wykonany na trasie Bydlin–Lgota Wolbromska, kiedy kpr. Kamionka wracał z domu rodzinnego w Bydlinie. Po krótkiej rozmowie Wójcikowski i Piwowarski oddali w jego stronę trzy strzały. O wykonaniu zadania zameldowali swojemu przełożonemu, oddając mu broń oraz przekazując pistolet i pas z kaburą kpr. Kamionki¹⁸.

Najwięcej kontrowersji wzbudziło wykonanie 15 grudnia 1949 r. wyroku na nieletnim mieszkańcu Wolbromia Waldemarze Grabińskim, synu Marii Grabińskiej, która wraz ze starszym synem Waclawem należała do Armii Podziemnej. Sprawa stała się tym bardziej nieprzyjemna, że o tę śmierć został oskarżony proboszcz wolbromskiej parafii ks. dr Piotr Oborski.

Maria Grabińska, u której m.in. odbywały się zebrania organizacji, miała wiele problemów z młodszym synem Waldemarem. Nie chodził do szkoły, wagarował, a w związku z kradzieżami, które miał na swoim koncie, często trafiał do miejscowego posterunku MO¹⁹. Waldemar zwierzył się koledze Tadeuszowi Szwagrzykowi, że w Wolbromiu działa organizacja, a on zna jej kilku

¹⁴ AIPN Ka, 0262/740, Kamionka Władysław, k. 77; Relacje Bogumiły Wójcikowskiej i Brunona Piekarskiego; S. Sztaba, *Sprawa...*, s. 6; D. Pasich, *Działalność Waclawa Wójcikowskiego w „Armii Podziemnej” w Wolbromiu na przełomie lat 1948–1950*, „Kwartalnik Powiatu Olkuskiego” 2012, nr 1, s. 35.

¹⁵ Relacje Brunona Piekarskiego.

¹⁶ Relacje Brunona Piekarskiego i Edmunda Rogalskiego; S. Sztaba, *Sprawa...*, s. 6.

¹⁷ AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zabarwieniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 9. Według zeznań jednego z członków Armii Podziemnej, wyrok na Władysławie Sewerynie miał być wykonany w wypadku, gdyby nauczyciel nie zaprzestał agitacji młodzieży na rzecz ZSRR. Materiały archiwalne wskazują z kolei, że członkowie Armii Podziemnej oprócz planowanego zabójstwa, mieli również odebrać nauczycielowi służbową broń, której on jednak nie posiadał.

¹⁸ AIPN Kr, 07/2365, t. 2, Podsiadło Tadeusz i inni, k. 36; *ibidem*, t. 4, k. 33–36; AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zabarwieniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 12–13; AIPN Kr, 07/3611, t. 1, Wójcikowski Waclaw, k. 38; D. Pasich, *Działalność...*, s. 35; S. Sztaba, *Sprawa...*, k. 6.

¹⁹ W. Czuchnowski, *Zabijcie mojego syna*, „Gazeta Wyborcza”, 4 IX 2003; S. Sztaba, *Sprawa księdza dr. Piotra Oborskiego*, cz. 6, „Wiadomości Wolbromskie”, 17 VIII 2012, s. 6; D. Wojciechowski, *Ks. Piotr Oborski 1907–1952. Ofiara zbrodni komunistycznych*, Włoszczowa–Kurzelów 2005, s. 40.

członków²⁰. Matka zaniepokojona zachowaniem swojego syna, po kolejnej kradzieży zagroziła mu, że o wszystkim powiadomi posterunek MO w Wolbromiu. Syn powiedział jej, że wie o jej nielegalnej działalności, więc jeśli ona doniesie o jego kradzieży, on zadenuncjuje całą organizację²¹. Grabińska, obawiając się, że syn spełni groźbę, powiadomiła o tym organizację. Po konsultacji z nią dowództwo Armii Podziemnej podjęło decyzję o wykonaniu wyroku śmierci na nieletnim Waldemarze. Aby upewnić się, czy ta decyzja była słuszna, postanowiło powiedzieć o swoich zamiarach ks. Oborskiemu. Ksiądz zdecydowanie sprzeciwił się tej decyzji. W rozmowie ze Zdzisławem Łupką poprosił, aby ten przysłał do niego matkę Waldemara. Był oburzony jej postępowaniem, próbował przekonać ją do zmiany decyzji i namawiał, aby oddała syna do poprawczaka lub wysłała do rodziny w Warszawie. Apelowal do jej sumienia, aby jako matka nie wysyłała własnego dziecka na śmierć, gdyż jako osoba wierząca będzie kiedyś za swojego syna odpowiadać przed Bogiem. Po rozmowie proboszcz był przekonany, że matka odwiodła członków organizacji od zabójstwa swojego dziecka²².

Wielokrotne prośby ks. Oborskiego nie zmieniły jednak decyzji Grabińskiej. 15 grudnia 1949 r. wyrok na jej dziecku został wykonany. Po egzekucji i odmówieniu modlitwy ciało chłopaka zostało złożone do grobu, który odnaleziono 12 maja 1950 r. Miejsce pochówku wskazali aresztowani członkowie organizacji²³.

W czasie półtorarocznej aktywności członkowie Armii Podziemnej przeprowadzili kilka akcji ekspropriacyjnych na instytucje spółdzielcze i państwowe oraz osoby prywatne w celu zdobycia broni i uzyskania pieniędzy na prowadzenie działalności konspiracyjnej²⁴. 12 kwietnia 1949 r. akcją na sklep spółdzielczy w Tezycy, w której wyniku Adamus, Podsiadło i Bronisław Sikora zabrali gotówkę o wartości ok. 86 000 zł²⁵. 7 lub 9 października 1949 r. Podsiadło i Jerzy Gregorczyk, dzięki pomocy Marii Grabińskiej, zdołali pozyskać ok. 55 000 zł ze sklepu Państwowej Centrali Handlowej w Wolbromiu²⁶. W nocy z 22 na 23 grudnia 1949 r. dwaj członkowie Armii Podziemnej z Wolbromia wykonali akcję ekspropriacyjną na sklep nr 1 Gminnej Spółdzielni w Wolbromiu i zabrali z niego ok. 41 000 zł²⁷. 21 stycznia 1950 r. Armia Podziemna przeprowadziła akcję na placówkę handlową GS w Porębie Dierznej, skąd zabrano 71 594 zł, pozostawiając pokwitowanie z podpisem „Grupa Dywersyjna Komendanta Żbika”²⁸. 10 marca

²⁰ Relacje Brunona Piekarskiego; W. Czuchnowski, *Zabijcie...*

²¹ W. Czuchnowski, *Zabijcie...*; D. Rządzik, *Intelektualista...*, s. 404; S. Sztaba, *Sprawa...*, cz. 6, s. 6; D. Wojciechowski, *Ks. Piotr Oborski...*, s. 40.

²² W. Czuchnowski, *Zabijcie...*; S. Sztaba, *Sprawa...*, cz. 6, s. 6; D. Wojciechowski, *Księga niezłomni. Męczennik tajemnicy sumienia. Ksiądz Piotr Oborski (1907–1952)*, „Nasz Dziennik”, 11 X 2007.

²³ Ksiądz Piotr Oborski podczas procesu wolbromskiego został oskarżony o namawianie do zabójstwa oraz kierowanie Armią Podziemną (AIPN Kr, 07/2365, t. 7, Podsiadło Tadeusz i inni, k. 28–29 i 31–33. Szerzej na ten temat: W. Czuchnowski, *Zabijcie...*; D. Rządzik, *Intelektualista...*, s. 404–408; S. Sztaba, *Sprawa...*, cz. 6, s. 6; D. Wojciechowski, *Ks. Piotr Oborski...*, s. 41, 102 i n.).

²⁴ S. Sztaba, *Sprawa...*, cz. 5, s. 6.

²⁵ AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zabarwieniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 8; AIPN Kr, 07/2365, t. 6, Podsiadło Tadeusz i inni, k. 62; AIPN Kr, 07/2365, t. 5, Podsiadło Tadeusz i inni, k. 99.

²⁶ AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zabarwieniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 9; AIPN Kr, 111/2549, Oborski Piotr i inni, k. 97, 141.

²⁷ Kierownik sklepu Jan Kaczmarczyk w porozumieniu z Grabińską, która pracowała w tej samej spółdzielni, nie zabezpieczył go, ponieważ wiedział, że organizacja w tym dniu miała zabrać pieniądze i było mu to na rękę, gdyż od 16 XII 1949 r. nie prowadził rachunkowości (zob.: AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zabarwieniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 65; AIPN Kr, 07/2365, t. 5, Podsiadło Tadeusz i inni, k. 154).

²⁸ W tym przedsięwzięciu brał udział Waclaw Grabiński, który posługiwał się w organizacji ps. „Żbik”. Być może to jego pseudonimem posłużono się w nazwie akcji (AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej

1950 r. pięciu członków wyznaczonych przez Podsiadłę zabrało ze spółdzielni przy Fabryce Gumy w Wolbromiu ok. 6000 zł²⁹.

W celu pozyskania broni organizacja wolbromska postanowiła rozbroić funkcjonariuszy UB: Władysław Koniecznego i Franciszka Tekielę oraz Bogdana Osucha. Akcje 14 maja 1949 r. (napad na Koniecznego) i w styczniu 1950 r. (na Tekielę) zakończyły się niepowodzeniem, gdyż funkcjonariusze ci nie posiadali broni. Natomiast w maju 1949 r. Stanisław Barczyk, Waław Grabiński i Edward Żuber zabrali Osuchowi, który mieszkał w Bożej Woli, trzy sztuki broni: dwa nagany i pistolet kal. 6 mm, które przekazali Podsiadle³⁰.

Armia Podziemna w trakcie swojej działalności przeprowadziła pięć akcji ekspropriacyjnych, w których wyniku pozyskała ok. 260 000 zł, i trzy akcje na osoby prywatne w celu zwiększenia stanu uzbrojenia oraz wykonała trzy wyroki śmierci. Chciała uchodzić za organizację, której celem była walka o suwerenną Polskę, a nie za grupę pospolitych bandytów. Dlatego po przeprowadzonych akcjach ekspropriacyjnych pozostawiała pokwitowania, że daną akcję zrealizowała „Armia Polska” lub „Armia Podziemna”.

Działalność Armii zaniepokoiła organa bezpieczeństwa, które podjęły decyzję o likwidacji wolbromskiego podziemia, rozpracowanego dzięki pomocy ulokowanego w organizacji agenta³¹. 14 kwietnia 1950 r. rozpoczęły się aresztowania członków Armii Podziemnej. Wolbrom otoczony został przez wojska Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Od 14 kwietnia do 27 października 1950 r. funkcjonariusze PUBP w Olkuszu przesłuchali około czterystu mieszkańców miasta³², zatrzymali łącznie trzydzieści osób, cztery nie zostały pociągnięte do odpowiedzialności karnej, gdyż od momentu likwidacji Armii Podziemnej 14 kwietnia 1950 r. ukrywały się³³. 19 kwietnia 1950 r. aresztowani zostali kapłani z Wolbromia: wikary Zbigniew Gadomski i proboszcz ks. Piotr Oborski. Podczas śledztwa prowadzonego przez oficera śledczego WUBP w Krakowie Mariana Borkowskiego przetrzymywano ich w więzieniu przy ul. Montelupich. Duszpasterzy wolbrom-

---

organizacji Armia Podziemna o zarabowaniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 12; AIPN Kr, 07/2365, t. 2, 5, Podsiadło Tadeusz i inni, k. 15–16, 97–98, 220).

²⁹ Podczas akcji konspiratorzy korzystali z następującej broni: Tadeusz Podsiadło z pistoletu bębnowego, Stanisław Barczyk z broni kal. 6,35 mm, Edward Żuber z nagana, Jan Grzybowski i Bogdan Żegocki z pistoletu parabellum i walther kal. 7,35 mm (zob. AIPN Kr, 07/2365, t. 5, Podsiadło Tadeusz i inni, k. 98).

³⁰ Akcja zakończyła się powodzeniem dzięki pomocy Sikory, który z polecenia Tadeusza Podsiadło przeprowadził wywiad dotyczący posiadanej przez Osucha broni palnej (AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zarabowaniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 8, 9, 11, 29; AIPN Kr, 07/2365, t. 7, Podsiadło Tadeusz i inni, k. 29–30; AIPN Kr, 110/4365, Akta w sprawie Bronisława Sikory, k. 59).

³¹ S. Sztaba, *Sprawa...*, cz. 5, s. 6.

³² D. Wojciechowski, *Ks. Piotr Oborski...*, s. 41–42; D. Wojciechowski, *Księga niezłomni...*; S. Sztaba, *Sprawa...*, cz. 5, s. 6.

³³ Eugeniusz Przyjemski ujawnił się i został zatrzymany 4 X 1952 r., a po trzech dniach wyszedł na wolność; szerzej na jego temat zob.: AIPN Kr, 010/1146, Przyjemski Eugeniusz, k. 50; AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zarabowaniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 49. Eugeniusz Korandy ujawnił się 7 XII 1953 r. (nie był sądzony); zob.: AIPN Kr, 010/1587, Korandy Eugeniusz, k. 35; AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zarabowaniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 36. Stefan Pluta ujawnił się 25 VIII 1955 r.; zob.: AIPN Kr, 010/6491, Stefan Pluta, k. 135; AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zarabowaniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 47. Waław Wójcikowski ujawnił się 8 V 1956 r., 27 V tr. został osadzony tymczasowo w więzieniu przy ul. Montelupich; zwolniony 5 IX 1956 r. na podstawie ustawy o amnestii z 27 IV 1956 r.; zob.: AIPN Kr, 07/3611, t. 1–2, Wójcikowski Waław, k. 4, 12, 195; AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zarabowaniu poakowskim, istniejącej w latach 1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 56.

skich oskarżono o działalność w Armii Podziemnej, a ks. Oborskiego dodatkowo o zachęcanie do wykonania wyroku śmierci na Waldemarze Grabińskim³⁴.

W tzw. procesie wolskim, który odbył się w dniach 16–18 i 20 stycznia 1951 r. przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Krakowie, sądzono dziesięć osób: dwóch księży (Piotra Oborskiego i Zbigniewa Gadomskiego) oraz osiem osób cywilnych (Henryka Adamusa, Stanisława Barczyka, Marię Grabińską, Czesława Krężela, Zdzisława Łupkę, Wacława Piwowskiego, Tadeusza Podsiadło i Edmunda Rogalskiego)³⁵.

W akcie oskarżenia, który zawierał nieprawdziwe informacje, zapisano, że kapłani niepopierający systemu komunistycznego tworzyli organizacje, do których starali się wciągać nieświadomą młodzież, by, mając ich moralne poparcie, wykonywała wyroki śmierci i przeprowadzała akcje ekspropriacyjne³⁶. Tragedia wolska posłużyła komunistycznym władzom do aresztowania duszpasterzy wolskich, a następnie rozprawienia się z ich przełożonym, biskupem kieleckim Czesławem Kaczmakiem. Szczególną rolę w trakcie procesu odegrała matka zamordowanego chłopca, Maria Grabińska, która początkowo broniła niewinnych księży, jednak w czasie śledztwa została tak skatowana, że składała zeznania korzystne dla UB. Doprowadzono ją do konfrontacji z ks. Oborskim. Ksiądz Oborski był przeciwnikiem działania podziemnych organizacji po zakończeniu okupacji niemieckiej. Kiedy jeden z członków Armii Podziemnej przyszedł na plebanię i prosił go, by odprawił mszę za aresztowanego członka podziemnej organizacji, nie wyraził zgody. O działalności Armii nie poinformował władz, gdyż w ten sposób zdradziłby swoich parafian³⁷. Podczas procesu zachował spokój i opanowanie. Zeznał, że z podziemną organizacją nic go nie łączyło, mimo że wiedział o jej istnieniu.

Reżimowa propaganda wymierzona została w dalszej kolejności w kurię kielecką i samego bp. Czesława Kaczmarka, jednego z najbardziej nieugiętych krytyków polityki rządu względem Kościoła. Władze komunistyczne oskarżyły go o kolaborację z Niemcami, kontakty szpiegowskie z amerykańskim ambasadorem Arthurem Bliss Lanem oraz reprezentantami Polonii Amerykańskiej, dzięki którym ordynariusz kielecki otrzymał pomoc charytatywną dla swojej diecezji³⁸.

Władze komunistyczne, powołując się na porozumienie między rządem a episkopatem Polski z 14 kwietnia 1950 r., próbowały wymusić na ordynariuszu kieleckim, aby potępił swoich podopiecznych za ich współpracę z nielegalną organizacją. Biskup Kaczmarek po zapoznaniu się z częściowymi aktami oskarżenia wystosował do władz pisemne oświadczenie, w którym poinformował, że kary kanoniczne nie mogły być stosowane bez przeprowadzenia osobnego dochodzenia w sprawie księży, dlatego poprosił o umożliwienie mu spotkania się z oskarżonymi duchownymi. Jego prośba pozostała jednak bez odpowiedzi. W trakcie procesu prokurator żądał, aby duszpasterze otrzymali najwyższy wymiar kary, głównym winowajcą uczynił zaś bp. Kaczmarek, domagając się zastosowania wobec niego ostrych środków karnych³⁹.

³⁴ D. Wojciechowski, *Ks. Piotr Oborski...*, s. 45; S. Sztaba, *Sprawa...*, cz. 5, s. 6.

³⁵ W akcie oskarżenia członkom Armii Podziemnej zarzucono, że wstępowali do podziemnej organizacji, której celem było dokonywanie akcji ekspropriacyjnych i wykonywanie wyroków na aktywistach partyjnych, bo chcieli obalić ustrój państwa polskiego i przejąć władzę. Dla sądu takie postępowanie „miało na celu zbrodnie” (AIPN Kr, 111/2549, Oborski Piotr i inni, k. 59–83; D. Wojciechowski, *Kapłani kieleccy więzieni i szykanowani w PRL 1945–1963*, Kielce 2003, s. 182; *Leksykon duchowieństwa represjonowanego. Pomordowani, więzieni, wygnani*, t. 1, red. J. Myszor, Warszawa 2002, s. 58).

³⁶ D. Wojciechowski, *Księża niezłomni...*; D. Rządźnik, *Intelektualista...*, s. 406.

³⁷ J. Śledzianowski, *Ksiądz Czesław Kaczmarek biskup kielecki 1895–1963*, Kielce 1991, s. 121; D. Wojciechowski, *Kapłani kieleccy...*, s. 185–189; *idem*, *Ks. Piotr Oborski...*, s. 47–58.

³⁸ J. Śledzianowski, *Ksiądz Czesław Kaczmarek...*, s. 123, 213; D. Wojciechowski, *Ks. Piotr Oborski...*, s. 72–84.

³⁹ Biskupa Czesława Kaczmarka aresztowano 20 I 1951 r. Przez ponad 2 lata przygotowywany był do procesu. 22 IX 1953 r. skazano go na 12 lat więzienia; 3 lata spędził w więzieniu mokotowskim w Warszawie, 12 V 1956 r.

Dnia 22 stycznia 1951 r. WSR w Krakowie skazał na karę śmierci trzy osoby: Henryka Adamusa (z art. 86 §2 kkWP, art. 1 §2 dekretu z 13 czerwca 1946 r., art. 27 kkWP w zw. z art. 1 §2 i 3 ww. dekretu, art. 4 §1 ww. dekretu i art. 259 kk – stracony 6 marca 1951 r.)⁴⁰, Zdzisława Łupkę (z art. 86 §2 kkWP, art. 28 kkWP w zw. z art. 225 §1 kk i art. 259 kk – stracony 6 września 1951 r.)⁴¹, Tadeusza Podsiadło (z art. 86 §2 kkWP, art. 1 §2 i 3 ww. dekretu, art. 28 kkWP w zw. z art. 1 §2 i 3 ww. dekretu, z art. 1 §2 i 3 ww. dekretu w zw. z art. 259 kk, czterokrotnie z art. 259 kk, dwukrotnie z art. 27 kkWP, z art. 225 §1 kk – stracony 6 marca 1951 r.)⁴². Cztery osoby skazał na dożywotnie więzienia: ks. Piotra Oborskiego (z art. 86 §1 i art. 2 kkWP oraz art. 27 kkWP w zw. z art. 225 §1 kk – zmarł 18 czerwca 1952 r. w rawickim więzieniu)⁴³, ks. Zbigniewa Gadomskiego (m.in. z art. 225 §1 kk – po odbyciu 10 lat więzienia wyszedł na wolność; zmarł 11 lipca 1993 r.)⁴⁴, Marię Grabińską (z art. 86 §1 i art. 2 kkWP, art. 27 kkWP w zw. z art. 225 §1 kk i art. 28 kkWP w zw. z art. 259 kk – zwolniona 1 września 1957 r.)⁴⁵, Wacława Piwowarskiego (m.in. z art. 86 §1 i art. 2 kkWP – po kilku latach więzienia wyszedł na wolność)⁴⁶. Na 15 lat pozbawienia wolności skazał Stanisława Barczyka (m.in. z art. 86 §1 i art. 2 kkWP – po kilku latach wyszedł na wolność)⁴⁷ i Czesława Krężła (skazanego z art. 225 kk i art. 86 kkWP – zwolniony 5 września 1956 r.). Na 10 lat pozbawienia wolności Edmunda Rogalskiego (m.in. z art. 86 §2 kkWP – zwolniony 14 sierpnia 1956 r.)⁴⁸. Pozostali członkowie Armii Podziemnej byli sądzeni w osobnych procesach, którym przewodniczył Sąd Wojskowy w Krakowie, ponieważ w „procesie wobromskim” sądzone tylko dowódców i najaktywniejszych członków organizacji⁴⁹. Półtoraroczna działalność Armii Podziemnej zakończyła się dla niektórych jej członków śmiercią lub długoletnim więzieniem.

---

został przewieziony do klasztoru rywałdzkiego, 22 IX 1956 r. dobrowolnie opuścił to miejsce i zamieszkał w Warszawie, 30 III 1957 r. został uniewinniony. Zmarł 26 VIII 1963 r. (D. Wojciechowski, *Kapłani kieleccy...*, s. 72–149; J. Śledzianowski, *Ksiądz Czesław Kaczmarek...*, s. 165, 317).

⁴⁰ AIPN Kr, 111/2549, Oborski Piotr i inni, k. 96; *Przetrwaliśmy piekło zgotowane przez komunę. Związek więźniów politycznych okresu stalinowskiego 1939–1956*, red. S. Szuro, [b.m.w.], s. 4, 110.

⁴¹ AIPN Kr, 111/2549, Oborski Piotr i inni, k. 96; *Przetrwaliśmy piekło...*, s. 4, 114.

⁴² *Przetrwaliśmy piekło...*, s. 4, 116.

⁴³ AIPN Kr, 111/2549, Oborski Piotr i inni, k. 96; *Przetrwaliśmy piekło...*, s. 4; D. Wojciechowski, *Kapłani kieleccy...*, s. 184.

⁴⁴ D. Wojciechowski, *Kapłani kieleccy...*, s. 184. *Leksykon duchowieństwa...*, s. 58.

⁴⁵ AIPN Kr, 07/2365, t. 11, Podsiadło Tadeusz i inni, k. 35 i 42.

⁴⁶ AIPN Kr, 111/2549, Oborski Piotr i inni, k. 156–158.

⁴⁷ *Ibidem*, k. 150–153.

⁴⁸ *Ibidem*, k. 158. *Przetrwaliśmy piekło...*, s. 39 i 61; F. Musiał, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie (1946–1955). Organizacja, funkcjonowanie, wyroki śmierci*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2002, nr 17, s. 69, 94.

⁴⁹ Wyrokiem WSR w Krakowie z **12 II 1951 r.** skazani zostali Piotr Haberko na 7 lat więzienia i Jan Papaj na 6 lat. Wyrokiem WSR z **13 II 1951 r.** skazany został Piotr Żuchowicz na 3 lata więzienia. Wyrokiem WSR z **14 II 1951 r.** skazany został Andrzej Urban na 3 lata więzienia. Wyrokiem WSR z **16 II 1951 r.** skazane zostały: Zenobia Dobromilska na 7 lat więzienia, Anna Rogalska na 5 lat, Henryka Osmęda-Gardela na 18 miesięcy. Zwolniona 16 V 1951 r. Wanda Kulka-Haberko na 2 lata. Wyrokiem WSR z **19 II 1951 r.** skazani zostali: Eugeniusz Wójcik na 6 lat, Marian Wójcik na 8 lat i Władysław Trąba na 12 lat, Stanisław Zgadzaj na 5 lat. Wyrokiem WSR z **26 II 1951 r.** skazani zostali: Wacław Grabiński na 10 lat więzienia, Jerzy Gregorzczak na 9 lat, Władysław Rogalski na 9 lat, Edmund Pabian na 8 lat, Tadeusz Wodecki na 6 lat i Edward Żuber na 7 lat. Wyrokiem WSR z **28 II 1951 r.** skazani zostali: Stanisław Domagała na 7 lat, Stanisław Imiołek na 7 lat. Wyrokiem WSR z **2 V 1951 r.** skazana została Jadwiga Krogulec na 18 miesięcy więzienia (zwolniona 22 IX 1951 r.). Wyrokiem WSR z **31 VIII 1951 r.** skazany został Brunon Piekarski na 8 lat. Stanisław Gajos nie został pociągnięty do odpowiedzialności karnej, gdyż stwierdzono u niego zaburzenia na tle psychicznym. Wyrokiem WSR z 22 X 1951 r. został zwolniony. Członkowie Armii Podziemnej – placówka w Łęczycy sądzeni byli przez WSR w Łodzi 26 VII 1950 r. Na karę 9 lat pozbawienia wolności skazani zostali: Jan Grzybowski, Bogdan Żegocki i Zenon Borucki. 8 lat więzienia otrzymał Witold Czerwiński i Lech Kowalczyk. Aurelię Chaładaj i Józefa Lityńskiego sąd skazał na 5 lat (AIPN Kr, 074/46, Charakterystyka nr 47 reakcyjnej organizacji Armia Podziemna o zabarwieniu poakowskim, istniejącej w latach

Dzieje II konspiracji na terenie Wolbromia przez kilkadziesiąt lat stanowiły ciemną kartę historii tego miasta. Szczególnie w okresie PRL ukazywały się propagandowe publikacje szkalujące działania ww. organizacji. Ich autorami byli m.in. Jan Guranowski (*Wolbrom. Proces krakowski 16 I – 22 I 1951*, 1951), Kazimierz Koźniewski (*Biała plebania w Wolbromiu*, 1951), Tadeusz Borowski (*Dysputy księdza dobrodzieja*, 1952) i Stanisław Wałach (*Był w Polsce czas...*, 1969).

Aneks biograficzny członków Armii Podziemnej

Adamus Henryk, s. Piotra i Elżbiety, ur. 21 stycznia 1927 r. w Witowicach w pow. miechowskim. Ukończył sześć klas szkoły powszechnej; z zawodu ślusarz. Podczas okupacji był żołnierzem 106. DP AK w grupie Juliusza Nowaka ps. „Babinicz”. Skazany 22 stycznia 1951 r. na karę śmierci, stracony 6 marca 1951 r.

Barczyk Stanisław, s. Jana i Bronisławy, ur. 7 maja 1931 r. w Wolbromiu. Uczeń gimnazjum. Brak informacji o jego działalności w strukturach konspiracyjnych podczas okupacji. Skazany 22 stycznia 1951 r. na 15 lat więzienia, wyszedł po kilku latach.

Dobromilska Zenobia, c. Tomasza i Karoliny, ur. 13 września 1932 r. w Wolbromiu. Uczennica gimnazjum. W okresie okupacji nie należała do AK.

Domagała Stanisław, s. Tomasza i Marii, ur. 15 listopada 1925 r. w Grzegorzewie. Ukończył siedem klas szkoły powszechnej; z zawodu spawacz. W okresie okupacji nie należał do AK. W czasie przynależności do Armii Podziemnej pracował w Fabryce WYROBÓW GUMOWYCH w Wolbromiu.

Gajos Stanisław, s. Wojciecha, ur. 1 maja 1908 r. w Wolbromiu. Ukończył dwie klasy szkoły powszechnej; z zawodu szewc. Od 1942 r. był członkiem Batalionów Chłopskich w Wolbromiu.

Gardela-Osmęda Henryka, c. Piotra i Antoniny, ur. 20 stycznia 1932 r. w Wolbromiu. Ukończyła cztery klasy gimnazjum. W okresie okupacji nie należała do AK. W 1950 r. kontynuowała naukę w Liceum Handlowo-Administracyjnym w Zabrzu.

Grabińska Maria, c. Stanisława i Katarzyny, ur. 2 lutego 1909 r. we Włodzimierzu Wołyńskim. Ukończyła siedem klas szkoły podstawowej; z zawodu ekspedientka. Brak informacji o działalności w konspiracji w okresie okupacji. Skazana 22 stycznia 1951 r. na dożywotnie więzienie, zwolniona 1 września 1957 r.

Grabiński Wacław, ps. „Żbik”, s. Józefa i Marii, ur. 6 grudnia 1930 r. w Sosnowcu. Ukończył cztery klasy gimnazjum. W czasie okupacji nie brał udziału w życiu konspiracyjnym. Do Armii Podziemnej wstąpił w styczniu 1949 r. z inicjatywy Henryka Adamusa.

Gregorzcyk Jerzy, s. Antoniego i Leokadii, ur. 30 stycznia 1932 r. w Białymstoku. Ukończył siedem klas szkoły podstawowej. Brak informacji o jego działalności w konspiracji w okresie okupacji. Członek Armii Podziemnej w Szprotawie.

Haberko Józef, s. Wawrzyńca i Anny, ur. 15 marca 1932 r. w Wolbromiu. Ukończył pięć klas szkoły powszechnej; z zawodu ślusarz. W okresie okupacji nie należał do AK.

Haberko Piotr, s. Piotra, ur. 7 stycznia 1930 r. w Wolbromiu. Ukończył siedem klas szkoły powszechnej; z zawodu ślusarz. W okresie okupacji nie należał do AK.

Imiolek Stanisław, s. Marcelego i Antoniny, ur. 7 października 1922 r. w Wolbromiu. W czasie przynależności do Armii Podziemnej pracował jako listonosz.

1948–1950 w Wolbromiu w pow. olkuskim, k. 20–74; AIPN Ld, 030/299, Charakterystyka nr 209 nielegalnej organizacji pn. Polska Armia Podziemna działającej w Łęczycy od jesieni 1946 r. do 15 IV 1950 r. Kwestionariusze osobowe, k. 12–37; AIPN Kr, 07/2365, t. 9, Podsiadło Tadeusz i inni, k. 145–177; AIPN Kr, 111/2648, Dobromilska Zenobia, k. 44–54).

Korandy Eugeniusz, s. Karola i Marii, ur. 10 kwietnia 1930 r. w Bożej Woli. Z zawodu cholewkarz. W okresie przynależności do Armii Podziemnej pracował w Zakładach Górniczo-Hutniczych w Bolesławiu.

Kreżel Czesław, s. Tomasza i Katarzyny, ur. 6 marca 1925 r. w Wolbromiu. Ukończył siedem klas szkoły powszechnej; z zawodu elektromonter. W czasie przynależności do Armii Podziemnej pracował w Fabryce WYROBÓW GUMOWYCH w Wolbromiu. Skazany 22 stycznia 1951 r. na 15 lat więzienia, zwolniony 5 września 1956 r.

Krogulec Jadwiga, c. Jana i Marty, ur. 12 września 1911 r. w Zagórz k. Będzina. W okresie okupacji członek AK. W czasie przynależności do Armii Podziemnej kasjerka na dworcu PKP w Wolbromiu.

Kulka-Haberko Wanda, c. Franciszka i Anastazji, ur. 26 marca 1933 r. w Wolbromiu.

Łupka Zdzisław, s. Antoniego, ur. 28 sierpnia 1928 r. w Wolbromiu. Nauczyciel w szkole powszechnej w Kocikowej k. Pilicy. Brak informacji o jego działalności w konspiracji w okresie okupacji. Skazany 22 stycznia 1951 r. na karę śmierci, stracony 6 września 1951 r.

Pabian Edmund, s. Walentego i Józefy, ur. 22 maja 1924 r. w Wolbromiu. Ukończył siedem klas szkoły powszechnej. W czasie przynależności do Armii Podziemnej pracował w Młynie Gospodarczym nr 1 w Wolbromiu.

Papaj Jan, s. Józefa i Katarzyny, ur. 1 lipca 1914 r. w Jelczy w pow. miechowskim. Ukończył dwie klasy szkoły powszechnej. W okresie okupacji nie należał do AK.

Piekarski Bronisław, s. Stefana i Heleny, ur. 1 stycznia 1928 r. w miejscowości Hołobysz w pow. kowelskim. Ukończył siedem klas szkoły powszechnej. W czasie okupacji był członkiem AK. Po wyzwoleniu członek ROAK w pow. olkuskim. Aresztowany w czerwcu 1946 r., zwolniony w styczniu 1947 r.

Piwowski Wacław, s. Henryka i Romany z d. Strzałka, ur. 1 lipca 1931 r. w Wolbromiu. Ukończył sześć klas szkoły powszechnej w Wolbromiu, następnie cztery klasy gimnazjum. We wrześniu 1949 r. rozpoczął naukę w szkole garbarskiej w Radomiu. Brak informacji o jego działalności konspiracyjnej w okresie okupacji. Skazany 22 stycznia 1951 r. na dożywotnie więzienie, wyszedł po kilku latach.

Pluta Stefan, s. Wojciecha i Franciszki, ur. 23 października 1923 r. W okresie okupacji nie należał do AK.

Podsiadło Tadeusz, s. Bolesława i Anny, ur. 25 stycznia 1926 r. w Jeżówce w pow. miechowskim. Ukończył sześć klas szkoły powszechnej. W latach 1943–1945 był członkiem PPR. W okresie okupacji nie brał udziału w życiu konspiracyjnym. Od czerwca do października 1945 r. pracował w WUBP we Wrocławiu, zwolniony w listopadzie 1945 r. i aresztowany przez PUBP w Olkuszu za posiadanie broni, zwolniony w 1947 r. na mocy amnestii. Skazany 22 stycznia 1951 r. na karę śmierci, stracony 6 marca 1951 r.

Przyjemski Eugeniusz, s. Władysława i Stanisławy, ur. 1 kwietnia 1923 r. w Wolbromiu. Ukończył sześć klas szkoły powszechnej; z zawodu szewc.

Rogalska Anna, c. Jana i Heleny, ur. w 1932 r. w Wolbromiu.

Rogalski Edmund, s. Jana i Heleny, ur. w 1931 r. w Wolbromiu. Ukończył dwie klasy gimnazjum. W okresie okupacji nie należał do AK. Skazany 22 stycznia 1951 r. na 10 lat więzienia, zwolniony 14 sierpnia 1956 r.

Rogalski Władysław, s. Jana i Heleny, ur. 3 października 1929 r. w Wolbromiu. Ukończył siedem klas szkoły powszechnej i trzy klasy gimnazjum; z zawodu piekarz. W okresie okupacji nie należał do AK.

Sikora Bronisław, s. Bartłomieja i Heleny, ur. 13 stycznia 1922 r. w Bożej Woli, z zawodu krawiec. W okresie okupacji członek AK.

Trąba Władysław, s. Franciszka i Marii, ur. 20 listopada 1932 r. w Chlinie. Ukończył siedem klas szkoły powszechnej. W okresie okupacji nie należał do AK.

Urban Andrzej, s. Józefa i Zofii, ur. 7 grudnia 1929 r. w Wolbromiu. W okresie okupacji nie należał do AK.

Wójcik Eugeniusz, s. Jana i Marii, ur. 4 sierpnia 1931 r. w Jeżówce. Ukończył trzy klasy szkoły powszechnej. W okresie okupacji nie należał do AK.

Wójcik Marian, s. Jana i Marii, ur. 13 września 1929 r. w Jeżówce. Ukończył cztery klasy szkoły powszechnej. W okresie okupacji nie należał do AK.

Wójcikowski Waclaw, s. Tomasza i Karoliny, ur. 18 czerwca 1927 r. w Wolbromiu. Ukończył cztery klasy tamtejszej szkoły powszechnej, następnie podjął naukę w Zasadniczej Szkole Rzemiosł Rzeźnych w Wolbromiu. W czasie okupacji nie należał do żadnego ugrupowania konspiracyjnego.

Zgadziej Stanisław, s. Władysława i Stanisławy, ur. 17 września 1921 r. w Wolbromiu. Ukończył cztery klasy gimnazjum. Brak informacji o jego przynależności do AK w okresie okupacji.

Żuber Edward, s. Edwarda i Heleny, ur. 15 grudnia 1928 r. w Wolbromiu. Ukończył cztery klasy szkoły powszechnej; z zawodu stolarz. Brak informacji o jego przynależności do ugrupowania konspiracyjnego w okresie okupacji. Do Armii Podziemnej wstąpił z inicjatywy Henryka Adamusa w maju 1949 r.

Żuchowicz Piotr, s. Piotra i Józefy, ur. 7 października 1930 r. w Wolbromiu. W okresie okupacji nie należał do AK.